

UYGARLIKLAR, BARBARLIKLAR VE TÜRKİYE.

Radikal-İki, Kasım 2001

Kendisinden, özellikle de “Uygarlık Tarihi Ders Notları” kitabından çok şey öğrendiğim değerli hoca Server Tanilli’nin yaklaşımı ile, Samuel Huntington’un ortaya attığı uygarlıklar çatışması kavramını irdelemeye çalışıyorum. Özellikle 11 Eylül saldırılarının hemen sonrasında bu bakış ilginç açılımlar getiriyor.

UYGARLIKLAR...

“Uygarlık” kavramını iki ayrı biçimde kullanıyoruz:

Biri, doğal’ın, ilkel’in karşıtı; yani “bir tür gelişme” yolunda ilerlemiş toplumsal düzey. Doğal’dan bir kopuşu da içeriyor bu açıklama.

Dünyanın en çok yapaylaşmış yeri New York, bu tanıma göre en uygar dünya parçası...

Elbette, ikiz kuleler de en uygar olanların oturduğu yer (idi).

Bu anlamı ile “uygarlık”, ciddi bir değer hükmü taşıyor.

Yüksek uygarlık var, alçak uygarlık var.

Bu anlayış özellikle bugün Batı’nın esas yaklaşımını yansıtıyor.

Uygar Batı karşısında ilkel Doğu, uygar Kuzey karşısında ilkel Güney, uygar merkez karşısında ilkel çevre, uygar Hıristiyan karşısında ilkel Müslüman...

Diğer anlamı ile “uygarlık”, bir topluğu diğerlerinden farklı da kılabilen, yaşama, üretme, barınma biçimi; dil, din farkı; kültür, sanat birikimi, siyasal, toplumsal örgütlenme biçimi olarak tanımlanabilir. Objektif ve bilimsel olan bu tanım, iyi- kötü hiç bir değer yargısı içermez. Bu değerlendirme biçimine göre, ekonomik varlığı değil, kültürel kimliği ve birikimidir bir uygarlığı değerli kılan.

Yaşadığımız çağın ve dünyanın güzel yanını bu farklılıklar ve kültür çoğulluğu oluşturur. Çirkin yanını ise uluslar arasındaki gelir ve refah uçurumları.

Ve ne yazık ki korkunç yanının da nedenidir bu “farklı” olma durumu. Gerçek uygarlık, etnik, dinsel kimliklere saygı göstermektir.

Savaşın, ırkçılığın, kıyımların arkasında kültürel farktan değil ekonomik farktan kaynaklanan ayrımcılık yatar. Esas didişme, iktidar, para, siyasal ve askeri güç içindir.

Günümüzde, dünya mozaığının yalnızca bir tek rengini oluşturan “Batı Dünyası” uygarlık sıfatının biricik sahibi olduğunu öne süreilmektedir:

“...the rise of the western civilization...” (batı uygarlığının gündeğümü) batı sanatını, kültürünü, tarihini tanımlayan tüm metinlerde çokça rastlanan bir deyiş. Bu “Batı Uygarlığının” anası eski Yunandır, sonrasında “Rönesans” gelir. Başkaları, “ötekiler”dir, “diğerleri”dir, barbardır. Batı denen yerin belirli bir din veya dil ile özdeşleşmesinin saçmalığı karşısında Hıristiyan olduğunu iddia eden dünya da zaman zaman bocalıyor. Eurovision şarkı yarışmasına, Türkiye ve İsrail katılabiliyor; Japonya çok kez Batı toplumu içinde sayılıyor...

Belki biraz da bu çelişkili durumla başa çıkabilmek için, G-7, G-20 gibi örgütlenmeler öneriliyor. G-7, tümüyle Batı toplumlarından, karar vericilerden oluşurken; G-20’de biraz daha esnek davranılmış olmasının nedeni (örneğin, Türkiye’nin yirmilere katılmış olmasının nedeni), “Diğer Dünya”ların ağabey adaylarını da karar vericilerin yanına çekmek, denetim altında tutabilmektir.

BARBARLIKLAR...

11 Eylül saldırısını, terörizm içeriğinden soyutladığınızda, kolayca Huntington'un moda ettiği "uygarlıklar çatışması" söyleminin içine düşebiliyorsunuz.

İşte Bush'un "Haçlı Seferleri" deyişi...

Berlusconi'nin "Batı uygarlığı Doğu'dan üstündür" buyurması...

Orianna Fallaci'nin "müslümanlar teroristtir" analizi...

Tüm Batı medyasının haftalardır ne sonuçlar yaratacağını bile bile "müslüman terapistler" deyimini kullanması...

Bu bilinçsiz (bilinçli?) ayırmıcılık, öylesine gizliden işliyor ki, bazen karşımıza beklenmedik yerde, beklenmedik biçimde çıkıyor:

Bir Avrupa TV kanalında, Kudüs ile ilgili bir belgesel: anlatıcı bilgi verirken, kamera, ağlama duvarını ve önündeki inananları gösteriyor. Biraz geri zoom yapıyor. Karenin dışından ezan sesi geliyor... Sunucu sözlerini şöyle sürdürüyor: "...gürültücü komşularına rağmen..."

Boş bulursanız neredeyse, kabulleneceğiniz, dertleneceğiniz, giderek hayıflanabileceğiniz türden bir itilmişlik; beyin yıkama sonucu neredeyse hak verebileceğiniz bir hor görülmeye neden olan bu üslupla her gün karşılaşılıyor.

İrkçilik düzeyine ulaşan bu uygarlık derecelendirmesinin korkunç sonuçları, Huntington'un "Uygarlıklar Çatışması" tezinden de örtülü bir destek olarak dünyayı göz göre göre bir felaketin eşğine getirdi. Bu günlerde, "ben dememiş miydim?" diye zevklenmeye en çok Huntington'un hakkı var her halde.

Her ne kadar Huntington'un dönemin ABD başkanı Clinton'dan azar işittiği söylenirse de; Amerikan think tank'ının bu seçkin profesörüne yöneltilen bu azarın olsa olsa dünyanın geleceğini planlamaya yönelik verileri ve politikaları erken açık etmesinden kaynaklandığını düşünüyoruz.

Felaketlerin ardındaki başka gerçekleri algılamak için yirmibirinci yüzyılın başında bolca yayınlanan "Dünya Analizi" (world watch, state of the world...vb.) kitaplarından herhangi birine göz atmak yeterli olacaktır.

Örneğin, tüm bu analizlerde (kötü bir şaka gibi, alfabetik neden ile en başta gelen) Afganistan'ın kişi başına milli gelirinin ABD'dekinin ellide biri olduğunu, okuma yazma oranının yüzde onlar düzeyinde kaldığını, herhalde kurulalı beri barış yüzü görmeyen bu ülkenin en adil gelir dağılım düzeyine, dolayısıyla da en demokratik sisteme de sahip olmadığını görebileceğiz.

Bugünlerde, terör analizlerine kalkışanların, biraz da ekonomi-politika konularında çalışmaları doğru olur gibi geliyor bana.

Bu bağlamda yapılacak fikir egzersizlerinden kimileri şu temalarda olabilir:

Silah ticareti ile zenginlik arasındaki ilişki,

Uyuşturucu ticareti ile silah ticareti arasındaki ilişki,

Terör ile yoksulluk arasındaki ilişki,

Dünya servetinin sürekli olarak aynı yöne akmasının mekanizmaları,

Uygarlıkların tekdüzeleşmesini emreden popüler kültürün ve medyanın üçüncü dünya gençlerine etkileri,

Kedi fare karton filmlerinde bile yaratıkların birbirlerine füzeler atması ve onlarca Hollywood filminde gökdelenlere uçaklar çarptırılması,

Eski Sovyet roketlerinin işportada satılması,

Globalleşmeyi anlatan neredeyse her metinde terörün de globalleşeceğinin öngörülmesine karşın, globalleşmeye tapınılması, Soğuk savaşın sona ermesinden bu yana süregelen “düşük yoğunluklu” savaşlarda, yani son yirmi yılda kaç “dünyalı”nın öldürüldüğü, kaçının topraklarından sürüldüğü...

Son olarak, belki dünya barışına katkıda bulunabilecek bir felsefe tartışması önerisi: “Bütün Ortadoğu kökenli, tektanrılı dinlere göre hepimiz aynı ana babadan gelmiyor muyuz?”

VE TÜRKİYE

Türkiye'nin durumu bu dünyalar arasında iyice tartışmalı.

Bizler köprü filan deyip sıyrılıyor ama gerçekten neresindeyiz dünyanın?

İslam Ülkeleri Liderliğini ve Avrupa Birliği üyeliğini birlikte düşleyebiliriz. Bu savın anlamın tartışıp içini doldurabiliyor muyuz?

Balkanlar'da, Karadeniz'de, Kafkasya'da, Türki Dünya'da liderlik hayallerimizi görevler edinerek sürdürüyoruz da onlar bizim için ne düşünüyor acaba?

Kimilerine (örneğin Batılılara) göre “Müslüman Ülke”yiz ama Anayasamızda Laik yazıyor.

Nüfus kağıtlarımızda dinimizi belirten bir bölüm var.

Ezici çoğunluğumuzda (yeni bir araştırmaya göre: %96), bu bölümde İslam yazılı.

Müslümanlık ile Türk toplumunun ilişkilerini, etkileşimini inceleyecek sosyologlarımız olsa öğrenirdik:

Kaç vatandaşımız gerçekten Tanrı'ya inanıyor,

Kaç vatandaşımız “Elhamdülillah, Müslümanım” diyor,

Bunların kaçı, bu kimliği gerçekten taşıyabiliyor,

İslam'ın beş şartını (yani İslamiyete göre, Müslüman sayılmanın beş şartını) kaç vatandaşımız yerine getiriyor,

Hadi Hacca gitme şartını ekonomik nedenler ile bir yana koyalım, kaç vatandaşımız beş vakit namaz kılıyor (aynı araştırmaya göre: %36), otuz gün oruç tutuyor?

Türkiye'nin, dünü, bugünü yarını için bunları bilmek, tartışmak zorunda değil miyiz?

Kendimiz, kimliğimiz hakkındaki bilgi ve görüş eksikliğimiz, sağlıklı söylemler, politikalar üretebilmemizin önünde engel!

Diğer yandan; Müslümanlık ile barışın veya Müslümanlık ile demokrasinin, uzlaşmaz birer kutup olduğunu kim iddia ediyor?

Huntington veya Fukuyama, ince analizlerinden sonra, gelip gelip Türkiye gerçeğine tosluyor ve nedense hep “Türkiye hariç” diye bitiriyorlar analizlerini.

Peki, Türkiye, bu özelliğinden aldığı gücü (veya yalnızca enerjiyi diyelim) savaş değil de barış yönünde oynayabiliyor mu?

Bizim adımıza (da) konuyu tartışanlar; modernleşirken, globalleşirken, liberalleşirken veya “batılılaşırken” hıristiyanlaşmamız da mı gerekeceği konusunda kararsızlar, çünkü yukarıdaki iki farklı uygarlık kavramını birbirine karıştırıyorlar.

Tartışma; kültürel mozaik, kimlik, aidiyet, yerellik- globallik, burjuvavazi- feodallık, demokrasi- devlet konularında da yapılabilir, yapılmalıdır...

Yeterince tartışmadığımız gerçekler, gözden kaçırdığımız tarihsel olgular ve politik ilişkiler yüzünden, bir kez daha savaşın ortasındayız. Bugün Afganistan'da, yarın Irak'ta olabilir bu şaşkınlık.

Batı, Őu anda yrttĞ savaşın, Müslümanlara karŐı bir savaş olmadığını savunabilmek için, Türkiye'yi yanında savaŐa çekmek zorundadır ve bunu kesinlikle becerecek gibi gözüküyor. Biz ise; "Haklı olanın yanındayız", "kazanacak olanın yanındayız", "bir koyup beş almayı düşünüyoruz"...

Tarih boyunca hangi ulus, haksız olanın yanında savaŐa girdiğini düŐünmüŐtür, kaybetmek için savaŐa girmiŐtir (bakınız, Birinci Dünya SavaŐı deneyimimiz, Körfez SavaŐı deneyimimiz...).

Esas sorun, grldĞ gibi, ne kadar uygar veya ne kadar Őu veya bu dinden olunduğu değil, ne kadar insan, ne kadar aĖdaŐ; tarihiyle, kendisiyle ve "başkaları" ile ne kadar barıŐık olunduğu...

Tüm bunlar açık açık tartıŐacak aydın insanlar aranıyor.

"Benim ocuklarım, IMF'nin vereceği 3-5 milyar dolar borçtan daha değerlidir" diyebilecek yürekli ana babalar aranıyor.